

УДК 94(460)+304(460)

кандидат історичних наук, доцент

Годлевська В. Ю.

Вінницький національний технічний університет

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ТЕАТРАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА В ІСПАНІЇ В УМОВАХ УТВЕРДЖЕННЯ ДЕМОКРАТІЇ

В статті досліджується театральне мистецтво Іспанії з метою визначення особливостей оновлення іспанського театру в умовах консолідації демократичних засад. На основі застосування загальнонаукових методів (аналіз, синтез, опис, пояснення) автору вдалося висвітлити основні зміни в театральній сфері та роль державної влади у цих перетвореннях. Автором доведено, що політична свобода, ліквідація цензури і втручання держави позитивно відзначились на розвитку іспанського театру, не зважаючи на те, що театральні критики вказували на відсутність майстерності значної частини театральних постановок. Матеріали статті можуть бути корисні для подальшого вивчення іспанської культури поставторитарного періоду.

Ключові слова: Іспанія, демократизація, культура, мистецтво, театр.

Годлевская В.Ю. Особенности развития театрального искусства в Испании в условиях утверждения демократии / Винницкий национальный технический университет, Украина, Винница

В статье исследуется театральное искусство Испании с целью определения особенностей обновления испанского театра в условиях консолидации демократических принципов. На основе применения общенаучных методов (анализ, синтез, описание, объяснение) автору удалось осветить основные изменения в театральной сфере и роль государственной власти в этих преобразованиях. Автором доказано, что политическая свобода, ликвидация цензуры и вмешательства государства положительно сказались на

развитии испанского театра, несмотря на то, что театральные критики указывали на отсутствие мастерства значительной части театральных постановок. Материалы статьи могут быть полезны для дальнейшего изучения испанской культуры поставторитарного периода.

Ключевые слова: Испания, демократизация, культура, искусство, театр.

Godlevska V. Features of the development of theatrical art in Spain in terms of democratic consolidation / Vinnitsa national technical University, Ukraine, Vinnitsa

The paper investigates the theater in Spain to determine the features of Spanish theater renovation in terms of democratic consolidation. By applying scientific methods (analysis, synthesis, description, explanation), the author was able to highlight the main changes in the theatrical sphere and the role of public authorities in these transformations. The author has proved that political freedom, the elimination of censorship and state intervention had a positive impact on the development of Spanish theater, despite the fact that theater critics have pointed to the lack of skill of a significant part of theatrical productions. Article Submissions may be useful for further study of Spanish culture post-authoritarian period.

Keywords: Spain, democratization, culture, art, theater.

Вступ

Культурний розвиток будь-якої країни нерозривно пов'язаний з розвитком її театрального мистецтва, основними цілями якого є формування свідомості та національної культури громадян, а також виховання підростаючого покоління. Театр як соціальне та художнє явище допомагає людині зорієнтуватися в навколишньому світі, гармонізувати зв'язки, відносини, цінності та ідеали. Тому театр є одночасно частиною цього соціуму і засобом впливу на нього. Розвиток театру відбувається в єдності з усією культурою країни з властивою йому специфікою, притаманною будь-якому іншому самостійному виду мистецтва.

Іспанський театр ХХ століття відобразив найточніше характер духовного життя суспільства, що було зумовлено найбільшою, порівняно з іншими видами мистецтва, доступністю для більшості публіки.

Дослідити розвиток іспанського театрального мистецтва дозволило використання в основному робіт іспанських науковців.

Ґрунтовна інформація міститься в дисертаційному дослідженні А. Віоли. В контексті вивчення театральної афіші Мадриду автором розглянуто театральну політику в епоху постмодерну. Також здійснено історичний екскурс театрами Мадриду та сформовано перелік театральних постановок. Корисною виявилась інформація про офіційні сайти мадрридських театрів та театральної документації [1, с. 39–48].

Розвитку іспанського театру в останні тридцять років ХХ століття присвятив увагу К.М. Аббас. Він зазначає, що іспанський театр пережив глибокий процес оновлення, як стилістики, так і тематики, розрахований на більшу увагу громадськості. У роботі автор обмежився дослідженням основних театральних напрямків від середини 70- х років ХХ століття до ХХІ. Висвітлив становище іспанського театру, державного та приватного, а також торкнувся питань, що стосуються його реконструкції та еволюції протягом останніх трьох десятиліть ХХ століття [2].

На основних проявах занепаду театрального мистецтва та факторах його відродження зосередився Х. Віда Аредондо . Автор дослідив розвиток театру в контексті появи конкурента – кіномистецтва в умовах існування суспільства «споживачів» [3].

Проте, в роботах зазначених науковців міститься недостатньо інформації щодо впливу демократичних перетворень на процес оновлення іспанського театру.

Формулювання мети статті та завдань

Метою статті є визначення особливостей оновлення іспанського театру в умовах консолідації демократичних засад. Безпосередніми завданнями є: з'ясувати стан театрального мистецтва після ліквідації авторитарного режиму; висвітлити основні зміни в театральній сфері; дослідити роль державної влади у цих перетвореннях.

Встановленню демократії в 1975 р. передувала епоха невизначеності і страх диктатури. В 1975 р. починається епоха ейфорії. Проте зміни в усіх сферах життєдіяльності суспільства в кінці 70-х років не привели до суттєвих трансформацій іспанської сцени. Можливо з таких причин: відсутність інфраструктури та зобов'язань з боку держави, глобальна економічна криза.

Якщо кіномистецтво поступово перетворювалось на потужну кіноіндустрію, то розвиток іспанського театру був значно уповільнений, хоча певні позитивні зрушення відбувались. Початок змін було покладено урядом Союзу Демократичного Центру (1977–1982 рр.), а продовжились перетворення вже при урядах Іспанської соціалістичної робітничої партії (ІСРП), що перебувала при владі з 1982 по 1996 рр.

Так, в 1978 р. був створений субсидований державою *Національний драматичний центр* (Centro Dramático Nacional), чиїм першим керівником став Адольфо Марсильяч. Центру були передані два приміщення – театру ім. Марії Герреро і театру «Бельяс Артес». Центр відкрився 21 листопада 1978 р. виставою «Весілля обірванця і танцівниці» Хосе Марії Родрігеса Мендеса. У травні 1979 р. Адольфо Марсильяч пішов у відставку, і Центр очолили видатна актриса Нурія Есперт та режисери Хосе Луїс Гомес і Рамон Тамайо.

Також у 1978 р. був заснований *Національний центр музичної документації* (Centro de Documentación de Música). Основні його функції полягали у зборі, систематизації та розповсюдженні інформації, що стосувались подій в музичному мистецтві Іспанії. Діяльність центру була зосереджена, в основному, на створенні бази даних, які постійно оновлювалися, та наданні прямої допомоги користувачам (консультації, допомога в бібліографічному пошуку тощо). В 1996 р. був додатково створений хореографічний відділ, тому центр став називатися *Національний центр музичної та хореографічної документації* [4].

Важливим кроком для підтримки та розвитку театрального мистецтва стало створення у 1985 р. *Національного інституту сценічних мистецтв і музики* (Instituto Nacional de las Artes Escénicas y de la Música) при Міністерстві

культури Іспанії. Його завдання полягали в розробці та розвитку програм, пов'язаних з театром, хореографією, музикою та цирком [5]. Одразу ж в підпорядкування Інституту перейшли Національний драматичний центр та Національний центр музичної документації.

Одним з мистецьких центрів Інституту став *Національний балет Іспанії (Ballet Nacional de España)*, створений в 1978 р. з метою відродження найвідоміших творів іспанських авторів. Так виник репертуар, що складався з: «Десять баскських мелодій», «Фанданго» (хореограф Маріемма); «Фантазія Галаїка» (хореограф Антоніо Руїс Солер); «Концерт Аранхуес», (Пілар Лопес); «Весілля Крові» (Антоніо Гадес), «Танець і Троніо» (Маріемма) , «Танець ІХ» (Вікторія Еухенія). Серед нагород, отриманих балетом в досліджуваний період, виділяються: Приз критики Японії (1991), Приз критики за кращий іноземний спектакль Театру Витончених Мистецтв (Teatro Bellas Artes) Мехіко (1994) [6].

У підпорядкування Інституту перейшла і *Національна компанія танцю (Compañía Nacional de Danza)*, заснована у 1979 р. як Національний класичний балет Іспанії. Цікаво, що художнім керівником з 1987 по 1990 р. була відома російська балерина М. Плісецька.

З метою розвитку, підтримки та поширення класичного іспанського театру в 1986 р. А. Марсильячем була заснована *Національна компанія класичного театру (Compañía Nacional de Teatro Clásico)* в рамках Національного інституту сценічних мистецтв і музики. Основні завдання компанії полягали в наступному: введення в репертуар найбільш відомих творів; відновлення менш відомих творів класичного іспанського театру; співпраця з державними і приватними установами і компаніями, як вітчизняними так і зарубіжними, розробка спільних проектів; забезпечення спеціальної підготовки для постановки класики; сприяння дидактичним ініціативам, які полегшують розуміння художнього програмування [7].

В 1988 р. при Інституті був створений *Технологічний центр спектаклів (Centro de Tecnología del Espectáculo)*, зосереджений на сценічних технологіях.

Був покликаний забезпечити підготовку спеціалістів і технічного оновлення сценічного мистецтва за допомогою досліджень та нових розробок [8].

На початку 80-х років постала необхідність переглянути театральну політику, розширити її, зробити більш конкретною у вирішенні галузевих проблем. Тому у березні 1983 р. при Міністерстві культури була створена Театральна рада, колегіальний консультативний орган [9].

Діяльність влади в театральній сфері була також спрямована на децентралізацію управління театрами з метою покращення функціонування цих культурних установ, особливо в ті сезони, коли попит зменшувався. Для реалізації цих цілей Міністерство культури сформувало нові положення, які регулювали надання субсидій для гастролей приватних труп, основані на принципі невторчання у зміст і жанр творів, що сприяло більш широкому забезпеченню рівних можливостей в області доступу громадськості до отримання культурної продукції. Гастроли могли здійснюватися з одним або кількома творами, з тривалістю не менше сорока днів у п'яти місцях. Субсидовані гастрольні тури повинні були тривати з 1 січня по 3 липня і з 1 жовтня по 31 грудня [10].

Також було прийнято рішення надавати фінансову допомогу для монтажу театральних вистав від 500 тис. до 3 млн. песет в залежності від характеру проекту [11].

Політика децентралізації мала позитивні наслідки для розвитку театральної діяльності, хоча Мадрид і Барселона, як і раніше, залишалися містами з найбільшою театальною пропозицією.

У цьому контексті було вжито ряд заходів, спрямованих на стимулювання театральної творчості в провінціях. Ця політика була підтримана як в автономних громадах, так і в муніципалітетах і ґрунтувалася на наступних засадах: 1) формування театральних центрів в автономних співтовариствах; 2) реставрація старовинних театрів; 3) сприяння театральним фестивалям по всій країні.

У той час як попереднє покоління театральних діячів було поколінням самоучок, починаючи з вісімдесятих років, театральна освіта починає поліпшувати якість і збільшувати свою пропозицію [12].

В першу чергу це стосується *Королівської вищої школи драматичного мистецтва* (RESAD). Ця державна установа театральної освіти, що знаходиться в Мадриді, була відкрита в 1831 р. і з 80-х років перетворилась в одну з найбільш важливих шкіл драматичного мистецтва в Іспанії. В жовтні 1990 р. був ухвалений закон «Про організацію системи освіти», де зазначалося, що дослідження драматичного мистецтва стають дослідженнями університетського рівня, еквівалентних бакалаврату. Королівські укази від 26 червня і 1 серпня 1992 р. встановили нові стандарти та навчальні плани стосовно театральної освіти: були введені режисура, драматургія, сценографія та акторська майстерність [13; 14].

З 70-х років зарекомендувала себе як перша незалежна вища художня школа Іспанії *Університетська сценічна школа мистецтв* при університеті короля Хуана Карлоса в Мадриді, що мала акредитовану міцну структуру навчання та активну діяльність художніх постановок. Була піонером у наданні державних університетських ступенів бакалавра сценічного мистецтва та музики [15].

Активно запрацював *Інститут театру*, створений в 1913 році в Барселоні. Ця державна установа забезпечувала вивчення сценічного мистецтва [16].

У 1980 р. була створена *Вища школа драматичного мистецтва Валенсії*, яка залишається єдиним центром, що надає вищу освіту в театральній сфері у Валенсійському співтоваристві. Її мета – надавати освіту технічної і художньої творчості майбутнім театральним фахівцям [17].

У 1948 р. була створена *Вища школа драматичного мистецтва Севільї* як Вища музична консерваторія. У 1983 р. перейшла у підпорядкування Хунти Андалусії. У 1988 р. від консерваторії була відокремлена Вища школа драматичного мистецтва і танцю. А згодом, після ухвалення в жовтні 1990 р.

закону «Про організацію системи освіти», роз'єднали хореографію і драматичне мистецтво. Так, з 1994 р. існує Вища школа драматичного мистецтва [18].

Міністерство культури Астурії у 1985 р. створило *Інститут театру і театрального мистецтва* в м. Хіхон для забезпечення театральною освітою мешканців співтовариства [19].

Основи навчальних програм з драматичного мистецтва відрегулював Королівський указ, ухвалений в червні 1992 р. [20]

Згідно з даними «Статистичного щорічника» кількість навчальних центрів в музичній сфері, драматичного мистецтва та хореографії зросла з 43 у 1974–1975 навчальному році до 186 у 1985–1986; кількість зарахованих учнів – з 104 284 до 229 120 відповідно; число викладачів теж значно збільшилося – з 1249 до 3933 [21, с. 107].

Соціалістичний уряд Іспанії продовжив діяльність, спрямовану на реставрацію старих театрів по всій країні. В роки правління ІСРП було, зокрема, відновлено діяльність таких театрів: *в Андалусії*: театр «Аполлон» (м. Альмерія), театр Кальдерона, театр «Флорида» (м. Альхесірас), Великий Театр (м. Уельва), Великий Театр Фалья (м. Кадіс), театр Лопе де Вега (м. Севілья), театр Маестранса (м. Севілья), театр Вісенте Еспінель (м. Турі); *в Арагоні*: Театр Ринку (м. Сарагоса); *в Астурії*: Кампоамор Театр (м. Ов'єдо); *в Кантабрії*: Театр Прінсіпаль (м. Рейноса); *в Кастилії-Ла-Манчі*: театр Лопе де Вега (м. Оканья), театр Вікторія Талавери да ла Рейна (м. Толедо); *в Кастилії та Леоні*: театр Кальдерона (м. Вальядолід), театр Хуан Браво (м. Сеговія); *в Каталонії*: театр Фортуна (м. Реус), Метрополь (м. Таррагона), театр Сірвіанум (м. Торельйо); *в Мадриді*: театр Лара, Королівський театр, театр Павон; *в Мурсії*: театр Ромеа Мурсія (м. Мурсія); *в Країні Басків*: театр Аррьяга (м. Більбао); *у Валенсії*: театр Чапі (м. Віллена); *в Галісії*: театр Гарсія Барбон (м. Віго) та інші.

Робити перелік театральних сцен, не зупинившись на жодній з них, не можливо. Так, святиною мадридської опери є «Королівський театр», заснований в 1850 р. Його історія пов'язана з постійними перетвореннями,

спричиненими політичними змінами, складнощами з будівництвом будівлі і постійними реставраціями. Протягом півтора столітнього існування він був і сценою для театральних постановок, і залом засідання Кортесів, і бальним залом. Після повторного відкриття в 1997 році театр «Реал» знову відіграє саме ту роль, яка в свій час була призначена йому королевою Ізабеллою II – роль оперного театру. Найбільш представленими операми театру були: «Лоенгрін» (Вагнер); «Ріголетто», «Аїда», «Трубадур», «Травіата» (Верді); «Севільський цирульник» (Россіні); «Африканка», «Гугеноти» (Мейєрбер); «Фаворит», «Лючія ді Ламмермур», «Лукреція Борджіа» (Доніцетті); «Фауст» (Гуно).

Найстарішим театром Мадрида є «Театр Еспаньол» (відкритий у 1582 р. під назвою «Театр Принца» – до 1849 р.). Протягом всієї епохи Ф. Франко театр залежав від Міністерства інформації та туризму. У 1975 р. пережив велику пожежу, а після реставрації, у 1981 р., через сорок років, «Театр Еспаньол» повернувся до свого колишнього власника, муніципалітету Мадрида. Найбільш відомими творами, які були інсценовані «Театром Еспаньол» в досліджуваний період були: «Річард III» Шекспіра (1983 р.); «Казки Віденського лісу» Е. фон Хорварта (1984 р.); «Фуенте овехуна» Лопе де Веги (1984 р.); «Будинок Бернарда Альби» Гарсія Лорки (1984 р.); «Мудрі жінки» Мольєра (1984 р.); «Покарання без помсти» Лопе де Веги (1985р.); «Концерт в Сан-Овідо» А. Буєро Вальєхо (1986 р.); «Сон в літню ніч» Шекспіра (1986 р.); «Сила звички» Т. Бернарда (1987 р.); «Людина призначення» Б. Шоу (1989 р.); «Дон Хуан Теноріо» Х. Сорілья (1989 р.); «Зухвалий іспанець» Лопе де Веги (1991 р.); «У ніч на суботу» Х. Бенавенте (1991 р.); «Юдіт і тиран» П. Салінаса (1992 р.); «Фортуната і Хасінта» Б. Перес Гальдоса (1994 р.); «Карло Монте в Монте-Карло» Е. Х. Понсела (1996 р.)

Окрім реставрації старовинних театрів, будувались і нові. Так, наприклад, у 1985 р. у Мадриді була відкрита «Зала Четверта стіна» (*Sala Cuarta Pared*) – це культурний проект для театрального виробництва, навчання і досліджень. У Севільї до відкриття Всесвітньої виставки ЕКСПО–92 був

відкритий *Центральний театр Севільї*. З 1991 по 1996 р. був побудований *Національний театр Каталонії (El Teatre Nacional de Catalunya)*.

Важливу роль у розвитку театрального мистецтва відігравали фестивалі.

Восени 1978 р. було засновано щорічні «Дні класичного театру» у місті Альмагро (Кастилія-Ла Манча) з метою вивчення класичного іспанського театру, розробки заходів для його розвитку. А в 1984 р. на їх базі був створений «*Міжнародний фестиваль класичного театру Альмагро*» [22; 23]. Іспанські та зарубіжні театральні колективи отримали можливість представляти свої роботи не тільки в міських театральних залах, але й на вуличних підмостках. «*Міжнародний фестиваль класичного театру Альмагро*» запропонував різноманітну програму театральних постановок – від комедії до трагедії, від духовного до світського мистецтва, для дорослих і дітей.

Найбільшим фестивалем у Барселоні є *фестиваль «Ель Грек» (Festival Grec de Barcelona)*, і є одним із значних культурних подій Іспанії. Це традиційне свято мистецтва – знаменитий літній фестиваль театру, музики і танцю. Він проходить щорічно влітку та триває місяць або трохи більше. Історія фестивалю бере свій початок в 1970-ті роки, коли невелика група акторів, художників і письменників вирішила провести кілька театральних вистав у «Грецькому театрі» (*Grec Theater*), розташованому на мальовничій горі Монтжуїк в околицях Барселони і сконструйованому в стилі давньогрецьких амфітеатрів. Вперше «*Ель Грек*» пройшов тут у 1976 р., і його програму склали в основному драматичні твори. Спочатку основною метою фестивалю організатори ставили залучення в Барселону нових, сучасних форм театру і мистецтва. І з кожним роком він розростався – розширювалася програма фестивалю, збільшувалася кількість концертних майданчиків і число артистів, причому як місцевих, так і іноземних.

Відомий міжнародний фестиваль класичного театру проводиться також у Меріді (Естремадура) з 1933 р. У 1984 р. була створена Опікунська рада для підготовки, організації та управління фестивалем [24]. Знаменитим спектаклем

фестивалю стала «Медея». Вистава відома на весь світ, а його перша прем'єра відбулась в 1984 р.

Захоплюючим видовищем стало «Бієнале Фламенко», що проводиться у Севільї у різних театрах міста. У цьому міжнародному фестивалі беруть участь танцюристи, вокалісти і гітаристи з інноваційними роботами. Фестиваль був вперше проведений в 1980 р. з Хосе Луїс Ортіс Нуево в якості режисера. Проводиться раз на два роки у вересні і триває місяць.

З 1984 р. проводиться міжнародний театральний фестиваль у місті Рібадавіа (Галісія).

З 1987 р. в липні і серпні в Замку Пералада проводиться фестиваль Кастель де Пералада в містечку з однойменною назвою (Каталонія). Фестиваль присвячує свою увагу симфонічній музиці, опері, театральним виставам, танцю, джазу, поп-музиці та камерній музиці.

Прихід до влади у жовтні 1982 р. ІСРП спричинив суттєву допомогу в організації та проведенні зазначених фестивалів.

Важливими чинниками розвитку театрального мистецтва були підтримка, відродження та впровадження премій та нагород.

Основною іспанською премією в театральній сфері була і є *Національна театральна премія*, заснована в п'ятдесятих роках, і відновлена у 1978 р. Міністерством культури. Присуджується щорічно Національним інститутом сценічних мистецтв і музики. Призначена для визнання інновацій в театральній діяльності різного характеру [25]. У 1984 р. були внесені зміни до щорічної театральної премії. Відтак нею нагороджували без попереднього конкурсу фізичних або юридичних осіб, театральні колективи, які відзначилися в будь-якій сфері театральної діяльності. У виняткових випадках, ці нагороди можуть бути надані особам, які не мають іспанського громадянства, якщо вони зробили вагомий внесок в розвиток іспанського театру. Кожен переможець отримував 1 млн. песет за рахунок бюджетних асигнувань [26].

У 1981 р. була відновлена Театральна премія для молодих письменників «*Кальдерон де ла Барка*» (не вручалась з 1964 р.), якою щорічно нагороджує

Міністерство культури за участю Національного інституту сценічних мистецтв і музики. Метою нагороди (500 тис. песет) було стимулювання та поширення робіт молодих драматургів. В 1991 р. були внесені зміни: розмір нагороди був збільшений з 500 тис. до 1,5 млн. песет для постановки твору [27; 28].

До 1995 р. Міністерство культури щорічно нагороджувало золотими та срібними медалями за заслуги в образотворчому мистецтві в драматичній, музичній, хореографічній сферах тощо. Срібними медалями нагороджували до 1995 р., а з 1996 р. нагороджуються лише золотими.

На основі застосування загальнонаукових методів (аналіз, синтез, опис, пояснення) автору вдалося досягти поставленої мети та реалізувати заплановані завдання.

Висновки

Політична свобода, ліквідація цензури і втручання держави позитивно відзначились на розвитку іспанського театру, не зважаючи на те, що театральні критики вказували на відсутність майстерності значної кількості театральних постановок. По-перше, втручання держави спрямо створенню відповідних центрів підготовки, організації концертів, системи грантів, публікацій, чудових постановок театральних вистав, з чим би не впоралась жодна приватна компанія. По-друге, це втручання забезпечило роботою професіоналів. По-третє, система грантів та кількість глядачів стабільно зростали аж до 1994 року. В досліджуваний період були запроваджені конкретні заходи для розвитку регіональних театрів (відновлено діяльність значної частини старих театральних сцен). Матеріали статті можуть бути корисні для подальшого вивчення іспанської культури поставторитарного періоду.

Література:

1. Viola A. *Cartelera teatral en ABC de Madrid (2000—2004). Tesis de doctorado / Anita Viola. Departamento de Literatura Espanola y Teoria de la Literatura Facultad de Filologia Universidad Nacional de Educacion a Distancia. — Madrid, 2012. — 3239 p. Режим доступу 10.03.2013:*

<http://e-spacio.uned.es:8080/fedora/get/tesisuned:Filologia-Aviola/Documento.pdf>

2. *Khaled M. Abbas. El teatro en la era democrática. (El auge del teatro Público y el regreso al teatro de autor) /Khaled M. Abbas // Espiral. Cuadernos del Profesorado. — 2010. — vol. 3, n. 6. — P. 15–31. Резюме доступно 7.03.2013: http://www.cepcuevasolula.es/esprial/articulos/ESPIRAL_VOL_3_N_6_ART_2.pdf*
3. *Vida Arredondo J. El teatro en España: decadencia y criterios para su reactivación/Joaquín Vida Arredondo. Documentos de trabajo. Laboratorio de alternativas. — 2007. — N 105 — 46 p. ISBN: 978 -84- 96653- 43-6. Резюме доступно 17.03.2013: http://www.falternativas.org/content/download/5789/165711/version/1/file/8594_28-02-07_105Doc.pdf*
4. *Резюме доступно 1.03.2013: http://musicadanza.es/_es/001es_quienes_somos.html*
5. *Real Decreto 565/1985, de 24 de abril, por el que se establece la estructura orgánica básica del Ministerio de Cultura y de sus Organismos autónomos // Boletín oficial del Estado. — 1985. — núm. 103, de 30 de abril. — P. 11986–11994 .*
6. *Резюме доступно 17.03.2013: <http://balletnacional.mcu.es/index.php/es/compania/historia>*
7. *Orden de 14 de enero de 1986 por la que se crea la Compañía Nacional de Teatro Clásico (CTC) que se configura como unidad de producción del Organismo Autónomo Instituto Nacional de las Artes Escénicas y de la Música (INAEM) // Boletín oficial del Estado. — 1986. — núm. 23, de 27 de enero. — P. 3728–3729.*
8. *Резюме доступно 10.03.2013: <http://cte.mcu.es/es/node/26>*
9. *Orden de 1 de marzo de 1983 por la que se crea el Consejo del Teatro // Boletín oficial del Estado. — 1983. — núm. 60, de 11 de marzo. — P. 7187– 7187.*

10. *Orden de 10 de febrero de 1983 por la que se regulan las subvenciones para giras de teatro profesional // Boletín oficial del Estado. — 1983. — núm. 42, de 18 de febrero. — P. 4662–4663.*
11. *Orden de 15 de febrero de 1983 por la que se regulan las subvenciones para montajes de teatro profesional // Boletín oficial del Estado. — 1983. —núm. 42, de 18 de febrero. — P. 4663–4664.*
12. *Maria-Jose Rague-Arias. Nuevas dramaturgias? Los autores de fin de siglo en Catalunya, Valencia y Baleares/Maria- Jose Rague- Arias. 2000. Instituto Nacional de las Artes Escenicas y de la Musica (INAEM). — 353 p. ISBN: 84 - 87583-39- 3. Режим доступу 17.03.2013:
<http://teatro.es/publicaciones/bfnuevas-dramaturgias-los-autores-de-fin-de-siglo-en-cataluna-valencia-y-baleares/pdf>*
13. *Режим доступу 17.03.2013: <http://www.resad.es/>*
14. *Ley Orgánica 1/1990, de 3 de octubre de 1990, de Ordenación General del Sistema Educativo // Boletín oficial del Estado. — 1990. — núm. 238, de 4 de octubre. — P. 28927–28942.*
15. *Режим доступу 17.03.2013: <http://www.escuela-tai.com/escuela-tai/la-escuela/>*
16. *Режим доступу 17.03.2013:
<http://www.institutdelteatre.org/diputacio/opencms/system/modules/org.iteatre.web/web/ca/index.jsp>*
17. *Режим доступу 17.03.2013: <http://www.esadvalencia.com/Inicio.htm>*
18. *Режим доступу 17.03.2013:*
19. *Режим доступу 17.03.2013:
[http://www.esadasturias.es/\\$sitepreview/esadasturias.es/?parameters\[1\]=contenido&id=2&](http://www.esadasturias.es/$sitepreview/esadasturias.es/?parameters[1]=contenido&id=2&)*
20. *Real Decreto 754/1992, de 26 de junio, por el que se establecen los aspectos básicos del currículo de las enseñanzas de arte dramático y se regula la prueba de acceso a estos estudios // Boletín oficial del Estado. — 1992. — núm. 178, de 25 de julio. — P.25845–25851.*

21. *Anuario Estadístico de España. — Madrid : INE, 1988.*
22. *Orden de 17 de noviembre de 1978 por la que se crean y regulan las Jornadas de Estudio sobre el Teatro Clásico Español en Almagro y se constituye un Patronato para su preparación y gestión // Boletín oficial del Estado. — 1978. — núm. 295, de 11 de diciembre. — P. 27879–27880.*
23. *Orden de 17 de enero de 1984 por la que se regula el Festival Internacional de Teatro Clásico de Almagro, y se constituye un Patronato para su preparación, organización y gestión // Boletín oficial del Estado. — 1984. — núm. 39, de 15 de febrero. — P. 4052–4052.*
24. *Orden de 17 de enero de 1984 por la que se deroga la de 17 de noviembre de 1978, reguladora del Festival de Teatro Clásico en el Teatro Romano de Mérida, y se crea el Patronato para su promoción y gestión // Boletín oficial del Estado. — 1984. — núm. 39, de 15 de febrero. — P. 4052–4052.*
25. *Orden de 1 de diciembre de 1978 por la que se crea y regula el Premio Nacional de Teatro // Boletín oficial del Estado. — 1978. — núm. 306, de 23 de diciembre. — P. 29096–29096.*
26. *Orden de 3 de mayo de 1984 por la que se regula la convocatoria de los Premios Nacionales de Teatro // Boletín oficial del Estado. — 1984. — núm. 164, de 10 de julio. — P. 20214–20214.*
27. *Orden de 25 de mayo de 1981 por la que se restablece el Premio de Teatro «Calderón de la Barca» para autores noveles españoles // Boletín oficial del Estado. — 1981. — núm. 148, de 22 de junio. — P. 14288–14288.*
28. *Orden de 22 de mayo de 1991 sobre regulación del Premio Nacional de Teatro para Autores Noveles «Calderón de la Barca» // Boletín oficial del Estado. — 1991. — núm. 159, de 4 de julio. — P. 22389–22390.*